

potentia, quia præsens seu præsens reddit illud potentia. Et dicitur etiam similitudo objecti naturalis, quia ex ipsa natura sua gerit vices objecti, seu est ipsum objectum in esse intentionali; quæ unitas seu convenientia similitudo dicitur, et similiter quia datur ad similitudinem expressam formandam. Vocatur autem impressa, quia imprimitur potentia, et illi superadditur ab extrinseco principio, non vero ab ipsa procedit et exprimitur, sicut species expressa; datur enim ipsi potentia ad eliciendam cognitionem, et sic per modum principii se habet, et cum ipsa potentia concurrat ad eliciendam cognitionem, non per modum termini procedentis ab ipsa potentia et cognitione illius. Quod latius dicitur in III de Anima, et videri potest D. Thomae, quæst. VII de Potentia, art. I, et Opuscul. XIII, et XIV, et LIII, et Quodlib. VII, art. I, et pluribus aliis locis, ubi explicat naturam speciei impressæ.

Inquirimus ergo an species ista sic representans objectum per modum principii cognitionis habeat rationem signi formalis, sicut habet rationem representativi.

SIT UNICA CONCLUSIO: Species impressa non est signum formale. — Hæc conclusio sumitur in primis ex D. Thoma, qui loquens de signo communiter dicto, quale est illud quod convenit signo formali, dicit, q. IX de Verit., art. IV, ad 4: « Quod est quodcumque notum, in quo aliquid cognoscitur, et sic forma intelligibilis potest dici signum rei, quæ per ipsam cognoscitur. » Sed species impressa non est forma intelligibilis, quæ sit aliquid notum in quo aliquid cognoscatur, quia ut esset aliquid notum deberet esse vel res cognita, vel terminus cognitionis; species autem impressa solum est id quo potentia cognoscit ut principio, ut

constat ex D. Thoma, Quod VII, art. I, et I, q. XXXV, art. II et VII, in IV, d. XLIX, q. II, art. I. Ergo non habet rationem signi communiter dicti, et per modum formæ intelligibilis, ut est signum formale.

Fundamentum est quia species impressa non representat objectum potentia cognoscenti, seu cognitioni potentia, sed unit objectum potentia ut cognoscat; ergo non est signum formale. Consequentia probatur extrinseca ipsa ratione signi, quia proprium et essentialia munus signi est manifestare alterum, seu ducere potentiam mediante manifestatione ad aliquid; potentia autem antedecenter ad cognitionem species manifestare non potest aliquid, cum omnis manifestatio cognitionem supponat, vel in ipsa cognitione fiat, species autem impressa cognitionem non supponit cui manifestet, quia est cognitionis principium; elicitæ autem seu posita cognitione, jam non ipsa species impressa manifestat, sed expressa, quæ est terminus in quo completur cognitio, nec enim cognitio aut lendit ad speciem impressam, aut cognoscit in ipsa; ergo ipsa non est quæ manifestat cognitioni objectum formaliter, sed quæ cognitionem producit, in cuius cognitionis termino, scilicet in specie expressa, redditur objectum manifestatum. Itaque in specie impressa objectum concurrat ut cognitionis principium determinans potentiam ad eliciendum, non ut objectum cognitum, atque adeo nec manifestatum; nec enim redditur aliquid manifestatum potentia, nisi in quantum cognitum; quod ergo non manifestat cognitioni non reddit objectum manifestatum, et consequenter neque significatum.

Et confirmatur, quia species impressa nullo modo potest verificari quod sit formalis notitia, quæ seipsa immediate representet; ergo non est

signum formale, hoc enim ad ejus definitionem requiritur. Antecedens probatur: Species impressa est principium notitiæ formalis, constituit enim intellectum in actu primo ad eliciendam notitiam formalem; est autem de ratione formalis notitiæ quod ab intellectu procedat, tam ipsa quam terminus ejus, scilicet verbum, licet verbum absolute non sit necesse quod procedat ab omni intellectu intelligente per illud, sed sufficit quod vel ab eo formetur, vel ab alio formatum ei uniatur, sicut in probabili opinione quod Divina essentia loco verbi unitur Beatis, sed tamen licet non procedat ab intellectu Beati, unitur tamen, vel saltem comparatur, ut ratio intellecta intrinsece, et ut medium in quo ipsius cognitionis et intelligentia. Formalis ergo notitia, si accipiatur pro ipso cognitionis actu, manifestum est quod non convenit speciei impressæ, cum ipsa non sit actus procedens, sed principium actus et cognitionis. Si autem sumatur pro aliquo procedente ab intellectu, non quidem per modum actus, sed per modum termini procedentis vitaliter, sic est species expressa, non impressa; ergo nihil procedens ab intellectu est species impressa, et consequenter, non est aliquo modo formalis notitia, quia hæc procedere debet vel ut actus, vel ut terminus, cum sit aliquid vitale, siquidem pro effectu formali habet reddere vitaliter et formaliter cognoscentem. Non ergo species impressa est formalis notitia, atque adeo neque signum formale.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur: Nam species impressa est vere et proprie representativa objecti, et similitudo illius, et vice illius substituens; et non est

representativa objective, neque effective, aut instrumentaliter; ergo formaliter, et ut signum formale. Consequentia patet, quia ut sit representativa per modum signi, sufficit quod sit representativa alterius a se, et per modum substituentis pro eo quod representat. Major est D. Thomæ pluribus in locis, ubi speciem impressam vocat similitudinem, et representationem, ut in q. VIII de Verit., art. I, in c., ubi inquit « quod id quo videns videt, vel est similitudo visi, vel essentia visi. » Et addit quod modus cognitionis est secundum convenientiam similitudinis, quæ est convenientia secundum representationem. Constat autem quod id quo videns videt est species impressa. Et in lib. de Memoria et reminiscencia, lect. III, dicit quod in phantasia imprimatur quasi quedam figura sensibilis, quæ manet sensibili abeunte, sicut in cera imprimatur figura annuli. Certum est autem quod sensibile non imprimatur in potentia nisi speciem impressam. Denique I Contra Gent., cap. LIV, dicit quod utrumque, id est intentio intellecta et species intelligibilis sunt similitudo objecti; et quia species intelligibilis, quæ intelligendi est principium, est similitudo rei exterioris, sequitur quod formet intellectus intentionem illius rei similem. Ubi clarissime loquitur de specie impressa, ut distinguitur ab expressa.

Minor vero probatur: Nam in primis species impressa constituitur in genere representativo, quia est in genere intentionali; et non representat objectum, sed ut vices gerens objecti, ergo ut medium inter potentiam et objectum; neque representat instrumentaliter, quia non ex præexistenti cognitione sui movet, nec enim cognoscitur species ut representet; neque effective, quia non datur representatio, seu signi-

ficatio effectiva, ut q. præc. ostendimus; ergo representat formaliter, quatenus se ipsa, et per unionem ad potentiam reddit ipsam potentiam similem objecto similitudine intentionali, quæ est representativa. Confirmatur quia, si ideo species impressa non est signum formale quia non representat cognitioni, sed ex parte potentie se tenet ut principium cognitionis, et tamen vere est in genere representativo, ergo est representativa ut principium cognitionis, ergo effective representat ipsi cognitioni, et sic datur representatio, seu significatio effective.

Respondetur primo ad majorem argumenti verum esse quod species impressa sit representativa similitudo objecti, sed per modum principii cognitionis, non per modum formalis notitie, aut supponentis notitie. cui representet, et ideo vocatur similitudo virtualis, quia est principium unde oritur formalis similitudo, et formalis notitia. Ex hoc autem deficit in ea ratio signi quia, licet sit similitudo objecti, et representatio uniens et ponens objectum præsens potentie sed non cognitioni, est autem principium cognitionis. Representans enim potentie et non cognitioni, non representat actu manifestando, quia actualis manifestatio non fit sine actuali cognitione, sed representat seu unit et præsens facit objectum ut eliciat ipsa manifestatio et cognitio; et de isto genere similitudinis virtualis et per modum principii loquitur D. Thomas.

Et si in istis, quia in definitione signi non dicitur quod signum representet potentie ut cognoscenti, seu ipsi cognitioni, nec ut sit medium, vel principium representandi, ergo voluntarie addimus ista omnia definitioni signi.

Respondetur non addi ista, sed contineri, eo quod signum essentia-

liter debet habere representationem manifestativam et ductivam ad signatum; representatio autem manifestativa non potest manifestare nisi cognitioni. Unde representatio quæ unit objectum potentie, ut constituitur determinata ad eliciendam cognitionem, non est representatio manifestativa, quia representatio, seu unio, et præsentia objecti potentie nondum cognoscenti; et sic, quando species impressa informat potentiam, non informat illam reddendo cognoscentem, sicut signum formale quod est formalis notitia, sed potentem cognoscere, et consequenter non reddit objectum manifestatum actu, sed actuans potentiam, et determinans ut eliciat cognitionem, in qua manifestatur objectum.

Ad probationem minoris principii argumenti respondetur quod species impressa non est representativa aliquo ex illis modis, quia non est representativa manifestando actu objectum, sed actuando et determinando potentiam per modum principii ad eliciendam cognitionem, et hoc formaliter facit species impressa; sed hoc non est formaliter esse signum, quia non est representare manifestando actualiter, sicut requiritur ad rationem signi, cujus representatio debet esse manifestativa, et non solum actualiva potentie ad cognitionem eliciendam.

Ad confirmationem respondetur non sequi quod detur representare, vel significare effective, præsertim loquendo de representatione manifestativa, quia hæc non convenit actualiter speciei impressæ, sed virtualiter. Imo nec alio modo representandi, quia representationem per modum actualionis potentie facit species impressa informando, non efficiendo in potentia. Productio autem representationis expressæ fit quidem effective a spe-

cie, sed talis effectio non est representatio, sed productio rei representantis, scilicet speciei expressæ.

Secundo arguitur: Species impressa habet quidquid requiritur ad rationem imaginis formaliter multo magis quam imago exterior, ergo habet quidquid requiritur ad rationem signi actu representantis. Ant. probatur, quia habet illas duas conditiones, quæ requiruntur ad rationem imaginis secundum D. Thomam, I p., q. cxxiii, art. I, et II: scilicet quod habet similitudinem cum aliquo, et originem ab illo; species autem impressa est similis objecto, quia habet convenientiam intentionalem cum illo, et similiter est deducta et originata ab objecto. Conseq. vero prob.: quia illa imago speciei habet adjunctam representationem, cum sit similitudo intentionalis, et hoc sufficit ut conceptus dicatur habere rationem signi formalis, etiamsi sit terminus cognitionis, et non medium, quia non est terminus ultimus, sed ordinatus ad objectum exterius; ergo similiter species impressa, licet habeat rationem principii representantis, quia tamen non est primum principium, hoc enim est ipsa potentia, sed mediat inter potentiam et objectum, habebit rationem signi. Et ita D. Thomas in IV, dist. XLIX, q. II, art. I, ad 15, et Quodl. VII, art. I, absolute speciem impressam vocat medium cognitionis.

Respond. in primis speciem impressam non esse imaginem nisi virtualiter, non formaliter, deest enim illi secunda conditio, scilicet quod sit expressa, non enim est expressa ab objecto, sed impressa, sicut semen decium ab animali non est imago, quia licet ab illo sit originatum, non tamen tanquam terminus expressus, sed tanquam virtus impressa ad generandum; et ideo non quælibet

origo ab alio constituit imaginem, sed origo per modum termini ultimo intenti.

Secundo negatur consequentia: quia representatio speciei impressæ non est representatio per modum medi manifestativi, quia non representat ipsi cognitioni, sed per modum formæ determinantis, et actualis potentiam ut possit cognoscere. In quo longe differt a conceptu, qui licet teneat se ex parte termini representantis objectum, tamen representat hoc ipsi cognitioni, et per illam redditur cognitio terminata, et sic formaliter terminative representat potentie cognoscenti per modum actualis manifestationis. At vero species impressa, licet non sit primum principium, tamen actual potentiam ante cognitionem, et consequenter ante manifestationem actualem, quod est non esse medium representativum manifestative, sed virtualiter, per modum principii ad eliciendam manifestationem et cognitionem. Unde nec ipsum signum instrumentale, quod est objectum extrinsecum, signare et manifestare dicitur, nisi prout cognitum, non ante cognitionem. Est enim conditio in signo instrumentali, quod prius sit cognitum ut significet, et quando D. Thomas vocat speciem impressam medium cognitionis, dicit esse medium *quo*, non *in quo*; medium autem quo est principium cognoscenti, non actu manifestativum objecti, seu rei cognite.

ARTICULUS IV.

Utrum actus cognoscendi sit signum formale.

Supponimus distinguere in intellectu actum cognoscendi ab ipso objecto cognito et a specie impressa et expressa, nam, ut dicit D. Thomas, q. VII de Potent., artic. I, quatuor sunt, quæ

in intellectu concurrunt ad cognitionem, scilicet res quæ intelligitur, conceptio intellectus, species qua intelligitur, et ipsum intelligere. Et ratio est quia necessario fatendum est in nostro intellectu dari aliquam operationem vitalem, quæ procedit ab intellectu formato specie, siquidem operatio intellectus et cognitio ejus paritur ab objecto et potentia; objectum autem media specie actuat potentiam. Rursus hæc operatio formaliter non potest esse ipsa species expressa, seu verbum formatum ab intellectu, quia si est formatum ab illa, aliqua operatione formatum est, et consequenter operatio distinguitur a tali specie expressa; et operationem vocamus actum intelligendi, speciem autem expressam terminum, seu verbum dictum et expressum ab illa in quantum dictio est.

Unde etiam hoc amplius confirmatur quia intelligere vel consideratur ut est dictio exprimens, vel ut purum contemplari et cognoscere. Si ut dictio, est essentialiter productio verbi, atque adeo petit quod illud sit terminus distinctus a tali productione; si ut purum cognoscere, requiritur quod objectum sit illi applicatum et unitum in esse immateriali, non solum per modum principii quo elicitur cognitio, sed etiam per modum termini in quo attingitur objectum, terminus autem cognitionis non est ipsa cognitio, sed cognitio est tendentia ad objectum quod cognoscitur; et quia non cognoscitur objectum, nec terminat cognitionem secundum esse reale et materiale ad extra, sed ut redditur spirituale et immateriale ad intra, requiritur aliqua forma intelligibilis, in qua reddatur objectum sic immateriale et spirituale ex parte termini.

Quia ergo determinatum est de ipsa specie impressa et expressa an

sint signa, restat id videre de actu ipso intellectus, qui est cognitio, et tendentia ad objectum.

STR ERGO UNICA CONCLUSIO: Actus intelligendi sic distinctus a specie impressa et expressa non est signum formale, in quacumque operatione intellectus sumatur. — Hæc conclusio est contra aliquos recentiores, etiam ex Thomistis, sed tamen pro illa videri potest Capreolus in IV, dist. XLIX, q. 1, Ferr. II, Cont. Gent., c. XLIX, § Ex hoc enim, in fin. Ratio est, quia signum essentialiter est representativum, actus autem intelligendi formaliter non est representatio, sed operatio, et tendentia ad objectum. Unde cum per tales actus multiplicatos generatur habitus, habitus genitus non est representativus, sed dispositio potentie ad eliciendum actus sibi similes. Et ita D. Thom., I p., q. XII, art. II, negans dari speciem representativam Dei ut est in se, concedit dari lumen glorie, quod est similitudo confortans intellectum ex parte potentie, et sic negat lumini seu habitui rationem representationis. Ergo similiter actus intelligendi non est representatio, quia actus sunt similes habitibus, et, si esset representatio, nullo magis id conveniret habitui, quia est res quadam permanens, quam actui, qui est quadam operatio.

Et confirmatur quia si actus esset representatio, vel esset distincta representatio a specie impressa, vel eadem: eadem esse non potest, cum sit res distincta actus intelligendi a specie expressa; si autem est distincta, vel idem representat quod verbum, et sic altera illarum superfluit, vel aliquid distinctum, et sic non cognosceretur idem per actum cognitionis, et per ejus terminum qui est verbum.

Denique, vel illa representatio actus intelligendi esset similitudo impressa, vel expressa, quia non videretur

tur posse dari aliquid medium in genere representationis inter expressum et impressum. Si est impressa, habet se per modum principii quod imprimitur, seu infunditur ab extrinseco ipsi intellectui; actus autem intelligendi non potest ab extrinseco imprimi, sed ab intrinseco intellectus oritur cum sit actus vitalis. Si est expressa, ergo est verbum, et per modum termini expressi et producti se habet; nos autem hic loquimur de actu intelligendi prout distincto a verbo.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur: Signum formale est esse potentie formalem notitiam alicujus per modum representationis; sed hoc totum convenit actui cognoscendi; ergo est signum formale. Min. prob.: nam quod sit formalis notitia constat, cum sit ipsamet cognitio, quæ est idem quod notitia. Quod autem per modum representationis, probatur, quia unit objectum potentie; intelligere enim, ut dicit D. Thomas, I p., q. XXVII, art. I, consistit in hoc quod facit unum cum ipso intelligibili; sed hoc unire est præsens facere potentie objectum quod unit, ergo est representatio.

Et confirm.: quia actio immanens non est formalis productio, sed solum virtualis; formaliter autem est actus de genere qualitatis, qui versatur circa objectum tendendo in illud, non operando illud; ista autem tendentia, etsi non producit objectum, unit objectum potentie, et consequenter representat, quia representare est præsens facere, seu unire.

Respondetur actum intelligendi non esse signum formale, quia deficit ei ratio representandi, ut diximus. Et ad impugnationem in oppositum respondetur quod actus intel-

ligendi unit objectum per modum operationis tendentis in illud, non per modum forme, quæ substituatur et vices gerat pro illa; et ideo non habet rationem representantis, quia representatio fit continendo alterum tanquam vices ejus gerens, non operando. Unde actio unitiva non dicitur representare, licet uniat, et sic non omnis modus uniendo est modus representandi; sicut etiam species impressa, quia unit per modum principii cognitionis, non unit per modum representantis formaliter.

Ad confirm. respondetur quod actus intelligendi, licet sit qualitas, non tamen reddit præsens objectum ut forma ex parte objecti se tenens quasi vices ejus gerens, et ex parte potentie tendens et operans circa objectum; et ideo non est unio representativa, sed operativa seu per modum actus secundi, non ut continens, sed ut tendens ad objectum.

Secundo arguitur: Notitia sensus exterioris est signum formale, et tamen ibi non est verbum aut imago expressa, ut docet D. Thomas, q. VIII, de Ver. art. V, et Opusc. XIV; ergo non requiritur ad rationem signi formalis similitudo expressa, sed sufficit actus cognoscendi. Major probatur, quia alias in sensibus externis non daretur notitia formalis, et consequenter neque cognitio formalis, quia notitia formalis est signum formale; imo, ut dicit M. Soto, lib. I. Sum., c. III, notitia sensuum exteriorum est terminus, quantum est ex modo significandi; de ratione autem termini est quod sit signum; ergo actus sensus externi notitia est; et non instrumentale, ergo formale.

Et confirmatur: Quia actus sensus externi est vere actus immanens, ergo est ultimum complementum et perfectio potentie, ergo in ipso

fit ultima et perfecta unio cum objecto, ergo et representatio, cum non sit alia unio inter sensum externum et objectum quam mediante actu.

Respondetur verum esse quod sensus externus non habet verbum, seu imaginem expressam in qua cognoscat, quia propter suam materialitatem non petit tantam unionem cum objecto ut sit intra potentiam, sed debet ferri in rem extra positam, quæ ultimate redditur sensibilis ut est extra sensum; et licet cognitio sensus externi sit actio immanens, non tamen de necessitate est productio, nec respicit terminum ut immutatum a se, sed ut intentionaliter et objective unitum, virtualiter tamen potest habere vim productionis; sicut cognitio, in quantum dictio, producit verbum, et amor in quantum spiratio impulsus, et sensatio externa producit idolum seu speciem, non intra se, sed in sensibus internis, ut docet S. Thom., iv cont. Gent., c. 11, et Opusc. xiv, ex se tamen actio immanens non est actio per modum motus et viæ tendentis ad ulteriorem terminum, sed per modum ultimæ actualitatis, in quo completur tota cognitio, et ideo comparatur intelligere a D. Thoma ipsi existere, 1 p., q. xiv, art. iv, et alibi sæpe.

Quare ad probationem argumenti dicitur quod in sensu externo datur notitia formalis per modum cognitionis, quæ est tendentia potentie ad objectum, non per modum representationis, quæ est forma loco objecti substituens in potentia. Et sic licet signum formaliter dicitur notitia formalis terminative, quia est terminus cognitionis, non tamen omnis notitia formalis est signum formale, scilicet ipse actus cognoscendi. Nec dicitur terminus cognitio sensus externi absolute, sed secundum quid, quatenus est simplex quædam cognitio.

Ad conf. respondetur quod actus sensus externi est ultimum complementum per modum actus secundi, ad differentiam actionis transeuntis, quia, ut dicit D. Thomas q. xiv de Veritate, art. iii, in c., actus operationis transeuntis habet complementum in termino, quod fit extra agentem; complementum autem actionum immanentium non sumitur penes id quod fit, sed penes modum agendi, quia ipse actus est perfectio, et actualitas potentie. Unde virtus in his potentis non attenditur penes optimum quod facit, sed penes hoc quod operatio sit bona. Ita D. Thomas. Cæterum licet operatio sensus externi sit perfectio ultima uniens objectum potentie, non tamen representativa id facit, quia, ut sæpe diximus, est unio per modum tendentie ex parte potentie ad objectum, non per modum formæ substituentis pro objecto; representatio autem formaliter est substitutio ejus quod representatur.

ARTICULUS V.

Utrum sit bona divisio in signum naturale et ad placitum et ex consuetudine.

Bonitas hujus divisionis non habet difficultatem quantum ad adæquationem, exhauritur enim per ista membra totum divisum; sed quantum ad qualitatem: quomodo, scilicet signum ad placitum sit vere signum, et consequenter an divisio univoca sit?

SIT UNICA CONCLUSIO: Si hæc divisio signi in naturale et ad placitum entitative et materialiter consideretur, analoga est; si in genere representativi, seu cognoscibilis, univoca est, et signum ad placitum est vere signum in officio et vice

objecti quam exercet.— Prima pars conclusionis manifesta est, quia, ut præcedenti quæst. tractatum est, signum constituitur in genere relationis formaliter loquendo; sed relationi reali et rationis nihil univocum est entitative loquendo, cum non possint esse in eodem prædicamento; relatio autem signi naturalis est realis, ut vidimus ibi, relatio vero signi ad placitum realis esse non potest; ergo nihil illis univocum est entitative loquendo.

Dices: Non est certum relationem signi naturalis esse realem, nec signum ad placitum consistere in relatione rationis, sed sufficit illi denominationi extrinseca, qua dicitur impositum a voluntate; ergo non subsistit fundamentum positum. Cæterum hoc secundum non enervat illud: quia si solum habet esse signum ex denominatione extrinseca, hoc ipso est secundum quid tale, et non simpliciter, quia denominatio extrinseca non est formaliter esse reale existens in eo quod denominatur, sed præsuppositive in denominante. Primum vero q. præc. expunctum est, ubi ostendimus signum naturale dicere aliquid reale per modum relationis, licet aliqui dicant illam esse transcendentem, non prædicamentalem. Qui tamen dicerent signum pro formali consistere in relatione rationis, consequenter univocam constituere habent rationem signi entitative in hac divisione signi ad placitum et naturalis.

Secunda pars conclusionis pendet ex illa celebri doctrina apud Cajetanum 1 p., q. 1, art. iii, quod alia sunt differentie rerum ut res, alia ut objectum, et in esse objecti; et quæ specie vel plusquam specie differunt in una linea, possunt in alia non differre vel non ita differre. Et sic cum ratio signi pertineat ad rationem cognoscibilis, cum sit vice

objectum, stabit bene quod in ratione objecti signum naturale reale, et ad placitum rationis sint signa univoca, sicut ens reale et rationis in esse objecti induunt unam rationem; siquidem terminant eandem potentiam, scilicet intellectum, et ab eodem habitu possunt attingi, scilicet a Metaphysica, vel saltem duas scientias univocæ convenientes specificare, v. g. Logicam et Physicam; ergo in esse objecti specificantis univocæ conveniunt. Sic etiam per signum ad placitum, et per signum naturale vere et univocæ movetur et ducitur potentia ad signatum. Quod enim moveamur a signis ad placitum ad percipienda signata, ipsa experientia manifestat, et quod hoc univocæ fiat, constat, cum signum ad placitum non significet secundum quid, et dependenter in ipsa ratione significandi a signo naturali, nam per se solum vox significativa prolata deducit ad signatum, sicut alia signa naturalia instrumentalia. Nec obstat quod vox, seu nomen non significat nisi mediante conceptu, qui est signum naturale, hoc enim etiam signo instrumentali naturali convenit, quod non nisi mediante conceptu et notitia sui representat, et tamen non ob hoc est signum analogice, sed vere et univocæ. Quod enim signa in representando dependant a conceptu, non tollit univocam rationem signi, siquidem conceptus et cognitio est cui representant, non mediante quo representant, seu a quo essentialiter habent rationem representandi. Non omnis autem dependentia unius ab alio constituit analogiam, sed solum illa quæ est in ordine ad participandam rationem communem; nisi enim illa inæqualis sit, et partim eadem, partim diversa, non destruit univocationem, ut optime tradit S. Thomas, 1 Perih., lect. viii, in prinæ.

Denique hæc secunda pars nostræ conclusionis aperte deducitur ex D. Thoma; nam III p., q. LX, art. VI, ad 2, inquit: « Quod, quamvis verba, et aliæ res sensibiles sint in diverso genere, quantum pertinet ad naturam rei, conveniunt tamen in ratione significandi, quæ perfectius est in verbis, quam in aliis rebus, et ideo ex verbis et rebus fit quodammodo unum in Sacramentis, in quantum scilicet per verba perficitur significatio rerum. » Et in IV, dist. I, q. I, art. 1, q. v, ad 4, dicit: « Quod, etsi representatio quæ est ex similitudine naturalis proprietatis, importet aptitudinem quamdam ad significandum, tamen determinatio et complementum significationis ex institutione est. » Sentit ergo D. Thomas in signis ad placitum non esse analogicæ significationem, siquidem actuare et perficere potest significationem naturalem, et cum ea unum signum artificiale constituere, quod est Sacramentum.

Solcuntur argumenta.

Primo arguitur: Remota ratione generica non potest manere specifica, sed in signo ad placitum non invenitur ratio generica signi, scilicet relatio, nisi analogice; ergo nec specifica ratio signi invenietur nisi analogice. Minor constat ex dictis, quia relatio signi in signis ad placitum est rationis, quæ in ratione relationis non convenit univoce cum relatione reali.

Resp.: Argumentum convincere quod signum ad placitum in genere entis et prædicamentaliter acceptum non sit univoce signum cum signo naturali, non tamen quod in esse cognoscibilis et representativi non sit univoce signum. Sicut enim stat bene quod aliqua non conveniant univoce in esse rei, ut quan-

titas et qualitas et substantia, et tamen in esse objecti et seilibus conveniant univoce, quia pertinent ad eandem scientiam, vel potentiam, ita stat bene quod aliqua signa in esse rei et in ratione entis prædicamentaliter differant genere, et non conveniant univoce, in ratione tamen objectiva, seu vice objectiva, quæ est ratio representativi et significativi, univoce conveniant. Et si istes: nam hoc ipsum genus representativum relatio est, alioquin male diximus q. præced. signum in ratione signi poni in genere relationis; ergo si in quantum relatio non convenit univoce, nec in ratione representativi convenit univoce.

Respondetur quod ipsum genus significativum consideratur dupliciter, et in esse rei, et in esse objecti seu cognoscibilis; nec potest ab his rationibus totaliter præscindere, quia transcendentales sunt; et in ratione cognoscibilis solum est passio entis, et præsuppositiva ens, non formaliter, in ratione autem entis relatio est vel transcendentalis, vel prædicamentalis; et quando supra diximus signum constitui in genere relationis, locuti sumus de signo formaliter et prædicamentaliter, non fundamentaliter, i. e. representative in genere objectivo.

Secundo arguitur: quia signum ad placitum constituitur per ipsam impositionem, quæ in eo nihil reale ponit, sed solum extrinsecam denominationem; ergo non consistit in relatione, sicut signum naturale, nec aliquid habet in se ratione cuius sit representativum, sed solum movet per alterum, nempe ratione notitiæ quam intellectus habet de ipsa impositione vocis. Conseq. probatur, quia extrinseca denominatio est effectus proveniens a forma denominante, forma autem denominans extrinsece non est relatio, sed actus voluntatis imponens. Antece-

dens vero probatur quia, si signum ad placitum non consistit in denominatione extrinseca, sed in relatione rationis, non existet actu signum nisi quando actualiter cognoscitur, et sic scriptura in libro clauso, vel quando actualiter non consideratur, non erit signum.

Respondetur aliquos ita sentire, agentes de Sacramentis, quod ratio signi ad placitum in illis consistit in extrinseca deputatione, non in relatione rationis, ut P. Suar., III t., p. III, disp. I, sect. III. Cæterum cum impositio voluntatis solum deserviat ad determinandum munus et officium signi, non tanquam aliquid absolutum, sed respective ad signatum, ad quod ex natura rei vox non est determinata, constat quod ipsa deputatio voluntatis solum facit id quod in signis naturalibus ipsa rei natura facit, quæ quidem ordinat ex natura rei ad signatum, et sic fundat relationem in qua consistit ipsa ratio; similiter ergo impositio destinans voces ad significandum, fundat respectum signi, quia destinatio ipsa est in signo per respectum ad alterum; sed quia iste respectus fundatur in aliqua destinatione, quæ nil reale ponit in re destinata, ideo respectus rationis est.

Et ad replicam dicitur quod scriptura in libro clauso, seu non considerata ab intellectu, est signum actualiter fundamentaliter, non actualiter formaliter, quia relatio rationis non habet esse formaliter nisi per intellectum. Denominatur tamen absolute et simpliciter signum, quia in istis relationibus rationis sufficit fundamentum proximum ad denominandum absolute, quia ex parte rei denominabilis est positum quidquid requiritur ad talem denominationem ex parte sui; sed quia relatio illa non resultat ex fundamento, sicut relationes reales, sed pendet ab actu cognitionis, ideo non expectat

ipsam relationem ut denominetur absolute tale, bene tamen ut denominetur actu esse relatum: sicut Deus absolute denominatur dominus et creator, licet actu non cognoscatur relatio dominii et creationis; non tamen actu denominatur relatus ad creaturas, nisi sic actu cognoscatur.

Ad id vero quod additur, signum ad placitum non significare et movere per aliquid quod in se habeat, sed per alterum, respondetur quod significat per impositionem, quæ propria ejus est, licet sit denominatio extrinseca, et per illam habet significare, licet requiratur notitia talis impositionis tanquam conditio et applicatio ad exercitium significationis, non ad constituendam formam signi.

Tertio arguitur quia sunt aliqua signa nec ad placitum, nec naturalia, ergo divisio non est adæquata. Ant. prob.: nam imago facta a pictore, v. g. Caesaris, quem non novit, non est signum naturale, quia non significat ex natura rei, sed ex libera accommodatione pictoris; sicut etiam solent multæ imagines deputari pro tali vel tali sancto, quem ex proprietate non significant; neque sunt signa ad placitum, quia non ex impositione significant, sed per modum imaginis. Item, signa sunt data a Deo, ut arcus in nubibus ad significandum diluvium non futurum, ut Gen. IX, et signum quod posuit in Cain, ut non interficeretur: non erant impositione, siquidem erant omnibus nota, signa autem ad placitum non sunt eadem apud omnes, ut dicit Aristoteles I Perih., c. I; nec erant naturalia, alias frustra imponentur a Deo.

Respond. neg. ant. Ad I exempl. resp.: Quod imago depicta, licet sit signum factum ab arte, naturaliter tamen representat, scilicet ratione similitudinis quam realiter habet,

et non ratione impositionis; dicitur autem imago artificialis ratione causæ efficientis a qua facta est, non ex parte rationis formalis, quæ significat, quæ realis et intrinseca est. Cæterum istæ imagines non significant directe objectum ut in se ipso est, sed ut est in idea pictoris, quam directe imago representat; et quia idea pictoris aliquando est propria respectu sui objecti, aliquando impropria, vel minus propria, ideo etiam imago non semper representat objectum proprie ut est in se. Quando autem una imago accommodatur isti vel illi sancto ex hominum usu, talis representatio constituit signum ex consuetudine, ut dicemus seq. art. Ad 2 exemplum resp. : Quod multa signa sunt ad placitum ex institutione divina, sicut patet in Sacramentis; et talia signa non representant omnibus, sed solum impositionem ipsam scientibus, et hoc modo iris significat diluvium non futurum. Signum autem positum in Cain fortasse fuit aliquod naturale, scilicet quidam tremor corporis, ut S. Hier., ep. cxxix, dicit, qui tremor movebat omnes ad misericordiam, ne eum interficerent. Si tamen fuit aliquod signum ad placitum ex divina institutione, dicendum est quod notitiam ejus Deus indidit omnibus videntibus Cain, ne illum interficerent.

ARTICULUS VI.

Utrum signum ex consuetudine sit vere signum.

Specialis difficultas est circa quædam signa, quæ non publica aliqua institutione, i. e. ab auctoritate publica dimanante, sed ex sola voluntate particularium frequenter illis utentium ad aliquid significandum accommodantur. Unde quia tota vis significandi ex ipso usu et frequentia dependet, dubium restat an iste

usus et frequentia modo naturali significet, an vero significatione ad placitum.

SIT ERGO UNICA CONCLUSIO: Si consuetudo respiciat aliquod signum, destinando illud et proponendo pro signo, tale signum fundatum in consuetudine erit ad placitum; si vero consuetudo non proponat aliquid, vel instituat pro signo, sed dicat simplicem usum alicujus rei, et ratione illius assumatur aliquid in signum, tale signum reducitur ad naturale. — Itaque consuetudo, vel potest esse causa signi, sicut si populus consuetudine sua introducat et proponat aliquam vocem ad significandum; vel potest se habere ut effectus qui nos manuducit ad cognoscendam suam causam, sicut canis frequenter visus comitari aliquem manifestat quod sit dominus ejus, et consuetudo comedendi in mappis manifestat nobis prandium, quando mappas videmus appositas, et in universum fere omnis inductio fundatur in frequentia et consuetudine qua videmus aliquid sæpe fieri.

Prima ergo pars conclus. prob. ex D. Thoma I-II, q. xcvi, art. iii, ubi docet consuetudinem habere vim legis; ergo consuetudo, introducens aliquid ad significandum, eadem auctoritate introducit rem illam in signum qua ipsa lex introduceret: si autem ex lege publica aliqua vox proponatur in signum, est vere signum ad placitum, quia auctoritate publica instituitur; ergo consuetudo, quæ vice legis subrogatur et auctoritatem legis habet, eodem modo constituit signum ad placitum. Et hoc modo videmus multas voces introductas in republica ad significandum quæ ante non significabant, quia non erant in usu, et multa verba modo non significant quæ olim significabant, quia jam abierunt in dissuetudi-

nem. Quare de tali signo ex consuetudine, ly *ex* dicente causam efficientem secundum usum et consensus populi, eodem modo loquendum est sicut de signo ad placitum.

Secunda vero pars conclus. prob. quia consuetudo, ut est quidam effectus, ducit nos in cognitionem suæ causæ eo modo quo alii effectus suas causas ostendunt; et multo magis consuetudo quam alii effectus, quia frequentia efficiendi aliquid firmat quod illud sit effectus talis causæ; sed omnis effectus representat suam causam in quantum procedit ab illa, et ita habet aliquam convenientiam et proportionem; ergo talis significatio fundatur in aliquo naturali, scilicet in processu effectus a sua causa et convenientia cum illa; ergo consuetudo ut effectus fundans significationem reducitur ad causam naturalem. Et ita dicit Philosophus quod delectatio est signum generati habitus, quia in his quæ frequenter consuescimus delectamur, propter convenientiam ad illud in quo habemus consuetudinem.

Solvuntur argumenta.

Primo arguit: Quia consuetudo non est effectus naturalis, sed moralis et liber, ergo non potest fundare rationem signi naturalis. Conseq. constat, quia non potest dici signum naturale magis quam ejus causa a qua habet esse; signum ergo, si non est a causa naturali, consequenter nec signum naturale dicitur. Ant. vero probatur, quia consuetudo est idem quod mos, a quo actus dicuntur morales; seu humani, ut docet D. Thom., I-II, q. i, art. iii; ergo consuetudo in hominibus non est effectus naturalis, sed moralis: et ita signum quod fundatur in con-

suetudine fundatur in aliquo naturali et libero, quod in rebus exterioribus nihil reale ponit, sed extrinsecam denominationem, signum autem fundatum in denominatione extrinseca non potest esse signum naturale.

Respond. quod in primis generaliter loquendo, consuetudo non solum invenitur in hominibus, sed etiam in brutis naturali instinctu operantibus. Unde D. Thomas, I Metaph., lect. i, ostendit quod bruta possunt esse disciplinabilia et assuescere ad aliquid faciendum, vel vitandum per alterius instructionem, et ita non omnis consuetudo est actus humanus, et fundare potest signum naturale, sicut consuetudo canis sequentis aliquem est signum quod sit dominus ejus.

Secundo resp. loquendo de consuetudine humana, quod licet a sua causa libera procedat, et sic denominetur effectus liber, tamen ratio formalis significandi non est aliqua libera deputatio, sed ipsa frequentia et repetitio actuum, et hæc naturaliter significat, quia non moralis, id est extrinseca deputatio, quæ solum moraliter denominat, sed intrinseca processio actuum, eorumque frequentatio et multiplicatio constituit signum ex consuetudine, ergo naturaliter convenit illi significatio, sicut etiam actus liberi multiplicati generant habitum tanquam naturalem effectum, et non liberum, quia multiplicatio ipsa actuum non se habet libere ad generandum habitum.

Secundo arguitur: Si signum ex consuetudine representat naturaliter ex eo quod est actus sæpius repetitus, ergo qualibet consuetudo erit signum alicujus rei, quia quælibet consuetudo est effectus procedens ab actibus repetitis. Hoc autem est falsum, quia multe sunt consuetudines quæ nihil significant, sicut

consuetudo dormiendi in nocte, et prandendi in meridie, accedendi ad ignem in hyeme, etc., et infinitæ aliæ consuetudines nihil significant; non ergo consuetudo ex eo præcise significat quia effectus alicujus causæ est, et sic non erit signum naturale.

Et confirm.: Quia sine aliqua mutatione intrinseca potest aliquid signum ex consuetudine desinere esse signum, scilicet per solam dissuetudinem, seu omissionem utendi illo, ergo non est signum naturale. Consequentia patet, quia signum naturale debet constitui per aliquid intrinsecum et naturale, ergo non potest amitti per solam suspensionem usus voluntarii, sed per aliquid reale oppositum.

Respond. quod, ut aliquid sit signum ex consuetudine, requiritur quod etiam habeat ea quæ concurrunt ad rationem signi, scilicet esse ordinatum ad aliquid quod ipsa consuetudine reddatur notius, non quia præcise effectus est, sed quia frequentatus. Si autem vel non assumatur ut medium ad aliquid aliud, ut mappa ad prandium, vel ipsa frequentatione non reddatur notius, ut quod aliquis sit dominus canis frequentatione sequendi ipsam, non erit signum ex consuetudine, licet consuetudo sit.

Ad confirmationem respondetur quod signum ex consuetudine non desinit ex sola suspensione tollente institutionem, sed ex suspensione tollente multiplicationem actuum et frequentiam usus. Unde cum representatio signi ex consuetudine fundatur in ipsa multiplicatione actuum, quæ consuetudinem constituit, sublata tali multiplicatione tollitur fundamentum signi, et sic destruitur determinatio relicta ex multiplicatione per privationem oppositam, sicut habitus scientiæ perditur per oblivionem, præsertim quia

semper aliquid positivum intervenit ad perdendum memoriam, seu consuetudinem, quatenus alia atque alia objecta succedunt, quibus alia paulatim decidunt a memoria disponendo ad oppositum actum, vel impediendo ne memoria ipsa et consuetudo radicetur.

Ultimo arguitur.: Ex sola voluntate, sine aliqua multiplicatione actuum, potest resultare signum ex consuetudine, ergo saltem tunc non representat tanquam signum naturale. Anteced. prob. quia ex sola accommodatione et designatione hominum una statua, vel imago ponitur ad representandum aliquid sanctum, vel etiam tragædus representat regem, vel Cæsarem non ex placito Republicæ, nec ex consuetudine hominum, sed ex solo particulari facto talis hominis.

Et confirm.: Quia si doctrina data est vera, sequitur quod voces naturaliter significant id ad quod sunt impositæ, quia etiamsi tollatur impositio ab hac voce *homo*, adhuc propter consuetudinem quam habemus representabit nobis hominem, ergo ex consuetudine naturaliter representat.

Denique, quia signum naturale est quod significat idem apud omnes; sed signum ex consuetudine non significat idem apud omnes, sed solum apud scientes consuetudinem, sicut signum ad placitum significat apud scientes impositionem; ergo non representat naturaliter.

Respond. quod quæcumque imago in quantum imago est, solum representat id ad cuius similitudinem est expressa, nempe ideam suam, quæcumque illa sit. Si autem ex usu hominum accommodetur ad representandum aliud objectum quam suæ ideæ, illa accommodatio vel destinatio respectu illius objecti constituet illam imaginem in ra-

QUÆSTIO XXIII.

DE NOTITIIS ET CONCEPTIBUS.

Quia terminorum divisio fit per mentales et vocales, et mentales pertinent ad conceptus et notitias, rursusque exacta signorum explicatio ex conceptibus et notitiis maxime pendet, ad exactam eorum explanationem visum est aliqua dispartire de conceptibus et notitiis, præsertim quantum ad ea quæ ad simplices terminos mentales pertinent. Ut autem diximus in 1 lib. Sum., c. vi, notitia quæ est simplex apprehensio, seu terminus mentalis, ex parte cognitionis dividitur in intuitivam et abstractivam, ex parte autem conceptus in conceptum ultimum et non ultimum, directum et reflexum, ideo de istis solum hic agemus.

ARTICULUS I.

Utrum notitia intuitiva et abstractiva differant essentialiter in ratione cognitionis.

Supponenda est definitio notitiæ intuitivæ et abstractivæ, quam tradidimus lib. 1 Sum., c. vi, quod notitia intuitiva est notitia rei præsentis, notitia vero abstractiva est notitia rei absentis. Ubi presentia et absentia non sumuntur intentionaliter pro ipsa presentia, seu unione objecti cum potentia. Constat enim nulli notitiæ posse deesse hanc presentiam. Siquidem sine objecto unito, et præsentia potentia nulla potest oriri notitia in potentia. Igitur dicitur notitia rei præsentis et absentis, sumpta presentia et absentia pro ea, quæ con-

tionem signi ad placitum, si ex publica auctoritate illa destinatio fiat, vel ex consuetudine, si ex hominum usu id fiat. Quod si aliquis per unum tantum actum sine consuetudine ponat aliquid ad representandum aliud, talis destinatio erit inchoata quædam consuetudo, et sic representabit illi ad modum signi ex consuetudine, vel ut excitativum memoriæ; et hac ratione etiam tragædus dicitur representare regem vel significationem ex consuetudine, vel sicut excitativum memoriæ, quia ita convenit inter homines ut viso illo qui talem personam representat, in memoriam rei representatæ reducat; sicut etiam ex pacto, vel convenientia aliquorum potest aliquid designari in signum, vel in excitativum memoriæ, quod totum reductive pertinet ad signum ad placitum, vel ex consuetudine.

Ad confirmationem respondetur quod voces per se solum significant ad placitum, per accidens autem ex consuetudine, quod est significare naturaliter non ex se, sed solum respectu illorum apud quos est nota consuetudo. Nec est inconveniens quod eidem rei convenient duo modi significandi secundum distinctas formalitates. Unde una sublata, altera manet, et sic nunquam est idem signum naturale et ad placitum formaliter, licet materialiter sint idem, id est, convenient eidem subjecto. Quod autem dicitur illud esse signum naturale, quod significat idem apud omnes, intelligitur de eo quod est signum naturale simpliciter, quia natura est eadem apud omnes; consuetudo, autem est quasi altera natura, sed non natura ipsa, et ita significat omnibus apud quos est consuetudo, non omnibus simpliciter, et sic est aliquid imperfectius in genere signi naturalis, sicut ipsa consuetudo est aliquid imperfectum in genere naturæ.